

NYELV ÉS ÉLET

SZERKESZTI:
DR. GRÉTSY LÁSZLÓ

BÁNK, A „NAGYÚR”

Ha ma Katona Józsefnek Bánkról írt történeti tragédiáját olvassuk, könnyen szemet szúr nekünk, hogy a szerző főrendjeinket általában a régies *bán* címmel illeti, csupán Bánkot, a távollevő király helyettesét nevezi emellett *nagyúr*-nak is. Már ebből gyaníthatjuk, hogy a *nagyúr* szó itt valamiképp a *nádor* közjogi méltóságára utal.

Csakugyan így van. A drámában „Személyek” lajtsromában ugyan csak ezt olvassuk: „BÁNK-BÁN, Magyar-Ország *Nagy-Ura*”; de a műnek kéziratban ránk maradt korábbi változata még így beszél: „BÁNK-BÁN — MAGYAR ORSZÁG NÁDOR ISPA-NYA”. — Bár legnemzetibb tragédiánk fő mondanivalóját enélkül is megértjük, nem érdektelen, hogy miként került a hajdani *nádorispán* helyére a *nagyúr*.

Nos, ellentmondásosan: éppen régiesség, archaizmus gyanánt élt vele a szerző. Az 1800 táji évtizedekben szófejtőink egy-két kivétellel még eléggé tudománytalan módszerekkel dolgoztak, és nemegyszer nacionalista szellemben értelmezték a szavakat. S mivel a szláv tudósok a *nádorispán*-t (helyesen) egy szláv összetett szó átvételének mondták, néhány tüzes magyarítónk legalább a *nádor* részt magyarázta a „magyar” *nagyúr* szó „selypes” ejtésű változatának. Katona mármost kapcsolatban volt pl. Horvát Istvánval, aki még a bibliai *Ádám*, *Éva* nevet is a magyarból „fejtette meg”. Nem csoda hát, hogy az idegen járom ellen tiltakozó műben ő is a délibábos szófejtést vallotta: helyreigazítva a „selypes” kiejtést, a *nagyúr* formát alkalmazta.

Lám, egyetlen szó helyes megítéléséhez is mennyire kell ismernünk a mű keletkezésének körülményeit!

Dr. Tompa József